

Filip Bojović

Charakterystyka stosunków dyplomatycznych Czarnogóry i Republiki Albanii

Wstęp

Czarnogórę i Albanie łączą wielowiekowe związki. Wspólna historia polityczna czyni oba narody wyjątkowo bliskimi. Zażyłe relacje międzyludzkie i bogaty dorobek wzajemnej koegzystencji z pewnością nie są obojętne w kontekście obecnego wyglądu stosunków dyplomatycznych między dwoma bałkańskimi państwami. Historia ma niebagatelny wpływ na istotę współczesnych relacji dwustronnych, dlatego warto ją pokrótce przybliżyć.

Rys historyczny relacji czarnogórsko-albańskich

Wspólnota o jednolitym pochodzeniu etnicznym na dzisiejszym obszarze Czarnogóry i Albanii istniała już od momentu osadnictwa Ilirów. Pojawili się oni na Bałkanach w epoce żelaza (na przełomie II i I tysiąclecia p.n.e.), zaś pomiędzy VII a V w. p.n.e. można mówić o wyłonieniu się Ilirów właściwych (Illyrii proprie dicti), co skutkowało uformowaniem się autonomicznej kulturowo i językowo wspólnoty, obejmującej terytoria południowej Dalmacji, Czarnogóry i Albanii¹. Ilirowie należeli do jednego kręgu kulturowego i językowego, a także posiadali świadomość swej odrębności etnicznej od Hellenów czy Rzymian². Od ok. 390 r. do 168 r. p.n.e. funkcjonowało Królestwo Ilirii (znane również jako Iliria), będące największym mocarstwem na Bałkanach³. Po upadku Królestwa, trafiło ono pod zarząd Imperium Rzymskiego (prowincja Illyricum), lecz poszczególne plemiona iliryjskie zachowały swoją odrębność, wykorzystując nieprzystępność górskich terenów.

¹ T. Czekalski, J. Hauziński, J. Leśny, *Historia Albanii*, Wrocław 2009, s. 14-18.

² *Iliri na teritoriji Crne Gore*, reż. T. Babović, Czarnogóra 2009.

³ W. Pająkowski, *Ilirowie: siedziby i historia, próba rekonstrukcji*, Poznań 1981, s. 171.

Po rozpadzie Cesarstwa Rzymskiego w 395 r. część prowincji Illyricum znalazło się pod panowaniem jego wschodniej części. Od 437 r. prowincja należała już w całości do Bizancjum⁴. Samowystarczalność pasterskich plemion sprzyjała procesowi krystalizacji narodu albańskiego, rozpoczętego już w VI–VII w. W pierwszej połowie XI w. można już mówić o ugruntowanym narodzie albańskim⁵. To samo można rzec w odniesieniu do Czarnogórców, bowiem na przełomie VIII i IX w. utworzone zostało Księstwo Duklji, które było odrębnym etnosem w stosunku do pozostałych bałkańskich księstw. Tradycyjnie bliskie relacje czarnogórsko-albańskie najdobitniej podkreśla fakt, że oba narody są autochtonami na swoich ziemiach, jak również fakt, że posiadają one wspólne, iliryskie pochodzenie etniczne⁶.

Kluczowym okresem historycznym, który jeszcze bardziej zbliżył do siebie chrześcijańskie plemiona, był 450-letni okres dominacji Imperium Osmańskiego na ziemiach czarnogórskich i albańskich. Gdy pojawiło się realne zagrożenie tureckiej inwazji począwszy od II połowy XIV w., Czarnogóra rządzona była przez jej trzecią historyczną dynastię Crnojevićów (po dynastii Vojisavljević i Bašić), Albania zaś stanowiła terytorium rywalizacji rodów szlacheckich takich jak Balsha, Dukagjini, Thopia i Kastrioti. Widmo osmańskiej ekspansji połączyło Czarnogórców i Albańczyków w obronie swojej niezależności. Wspólna walka z najeźdźcą ukuła nierozzerwalne więzy między oboma narodami, które trwają po dziś dzień. Z racji tego, że artykuł nie ma charakteru historycznego, warto jedynie nadmienić, że walki niepodległościowe wśród obu narodów często się ze sobą zazębiały, począwszy od powstania Jerzego Kastrioty Skanderbega w 1443 r., którego poparł jego szwagier – władca Czarnogóry Ivan Crnojević, przez dziesiątki wspólnie i w porozumieniu prowadzonych antytureckich powstań w epoce nowożytnej, do kładących kres panowaniu tureckiemu wystąpień zbrojnych w XX w. jak np. powstanie w Malesiji w 1911 r. Jednocześnie kilkakrotnie zaznaczyły się konflikty interesów między ludnością chrześcijańską a zislamizowaną, chociażby podczas kongresu berlińskiego, czego pokłosiem była Liga Prizreńska w 1878 r. Wydarzenia w trakcie wojen bałkańskich oraz I wojny światowej stawiają w znacznej mierze negatywne światło na stosunki na linii Czarnogóra – Albania, ponieważ władze Królestwa realizowały w skrajnej formie politykę proserbską, która miała wymiar antyalbański, w efekcie czego Czarnogóra utraciła niepodległość w 1918 r. Działania bojowe w trakcie II wojny światowej przedstawiane są w literaturze historycznej jako okres owocnej współ-

⁴ T. Czekalski, J. Hauziński, J. Leśny, *op.cit.*, s. 46.

⁵ *Ibidem*, s. 62-64.

⁶ Š. Kulišić, *O etnogenezi Crnogoraca*, <http://www.montenegro.org.au/kulisicspiro.html#zavr-sno> (20 VII 2020); M. Čosović, *Biofizička antropologija je potvrdila: Crnogorci su starosedjoci*, <http://portalanalitika.me/clanak/210255/biofizička-antropologija-je-potvrdila-crnogorci-su-starosedjoci> (20 VII 2020).

pracy albańskiego i jugosłowiańskiego ruchu narodowo-wyzwoleńczego. Obraz ten, forsowany głównie przez komunistyczną literaturę, nie jest w pełni zgodny z faktami, ponieważ występowały tu i ówdzie potyczki między poszczególnymi grupami zbrojnymi, jak również zbrodnie przeciwko ludzkości popełniane przez lokalnych kolaborantów. Fakt zwycięstwa komunistycznej partyzantki w obu krajach sprzyjał tworzeniu w monografiach historycznych przyjaznego wizerunku sojuszników.

Jugosławia i Albania doczekały końca II wojny światowej jako bardzo bliscy sojusznicy. Przekaz, który płynął z ośrodków władzy obydwu państw był przepełniony wzajemną życzliwością, a nawet głęboką przyjaźnią między ludem jugosłowiańskim i ludem albańskim. Na wspólnych wiecach podkreślano wagę braterstwa broni. Oficjalna polityka Jugosławii promowała ideę „bratstwa i jedinstwa”, a także równość wszystkich narodów. Dla obywateli Albanii Jugosławia przedstawiała najbliższego partnera. Niniejszy stan przetrwał jedynie do połowy 1948 r., kiedy to strona albańska na czele z Enverem Hodżą radykalnie zerwała stosunki dyplomatyczne z Jugosławią. Przyczyną takiej decyzji była rezolucja Kominformu potępiająca Komunistyczną Partię Jugosławii, po której nastąpił otwarty konflikt na linii Tito – Stalin. Trzy dni po ukazaniu się rezolucji Kominformu rząd Albanii wypowiedział Jugosławii układ o przyjaźni i współpracy z 1946 r. oraz wszystkie zawarte wcześniej porozumienia gospodarcze⁷. Od 1948 r. granica jugosłowiańsko-albańska była najszczelniej zamkniętą granicą na całym świecie. Ponowne kontakty między sąsiadami pojawiły się w połowie lat 70. XX w., lecz stosunki dyplomatyczne w rzeczywistym aspekcie odżywają dopiero w drugiej połowie lat 90. ubiegłego stulecia.

Po 1991 r. Czarnogóra pozostała w Jugosławii zachowując status republiki i tworząc tzw. „małą Jugosławię” do 2003 r., a w latach 2003–2006 funkcjonowała w unii z Serbią pod nazwą Serbia i Czarnogóra. Czarnogóra przywróciła swą niepodległość w 2006 r. po referendum 21 V 2006 r., w którym 55,5% mieszkańców Czarnogóry opowiedziało się za niepodległością. Rządzący Czarnogórą nieprzerwanie od 29 lat DPS (czarn. Demokratska Partija Socijalista) obrała stanowczy kurs niepodległościowy po 1997 r. Był to rok przełomowy, w którym dotychczasowy premier Milo Đukanović pokonał w wyborach prezydenckich Momira Bulatovicia. Đukanović, lider DPS-u, przez cały okres wojny domowej w byłej Jugosławii był współpracownikiem Slobodana Miloševicia, lecz równoległe ze spadkiem autorytetu samego Miloševicia i jego wizji państwa oraz wzrostu nastrojów proniepodległościowych, postkomunistyczny DPS zmienił zdecydowanie retorykę w odróżnieniu od dotychczasowego prezydenta republiki Bulatovicia, realizującego politykę zgodną z interesem Belgradu. Albania zaś przyjęła kurs prozachodni od razu po transformacji ustrojowej. Polityka obrona w takim kierunku

⁷ W. J. Dziak, *Albania między Belgradem, Moskwą i Pekinem*, Warszawa 1991, s. 39.

realizowana była zarówno przez socjalistów (alb. Partia Socialiste e Shqipërisë) jak i demokratów (Partia Demokratike e Shqipërisë). Ogromną rolę odegrał na tym polu Sali Berisha – przewodniczący Demokratycznej Partii Albanii w latach 1997–2013, były prezydent w latach 1992–1997 i premier państwa w latach 2005–2013. Polityka proniepodległościowa prowadzona przez DPS była przychylnie odbierana przez kolejne gabinety rządowe w Albanii. Stosunki dyplomatyczne między Czarnogórą a Republiką Albanii w obecnej formie funkcjonują więc od 2006 r.⁸. Bardzo istotnym czynnikiem w relacjach czarnogórsko-albańskich jest fakt, że mniejszość albańska w Czarnogórze w całości zagłosowała za oderwaniem się od Serbii.

Aktualne stosunki dyplomatyczne

Na obecny stan stosunków bilateralnych składa się wiele czynników, zarówno o znaczeniu globalnym, jak i regionalnym. Z ust oficjeli państwowych pada często stwierdzenie, że stosunki dyplomatyczne między dwoma sąsiadami są najlepsze w historii państwowości obydwu narodów. Były przewodniczący parlamentu Czarnogóry Ivan Brajović ocenił, że Czarnogóra i Albania są przykładem wzorcowych, dobrosąsiedzkich stosunków, a dialog między dwoma sąsiadami jest według niego na najwyższym poziomie⁹. W identycznych słowach o bilateralnych stosunkach wypowiadali się również były czarnogórski prezydent Filip Vujanović i były premier tego państwa Igor Lukšić¹⁰. Można podać wiele przykładów polityków z obu stron, którzy wypowiadali się w podobnym tonie. Formułki takie jak „wspólne zachodnie wartości” albo „wspólna integracja europejska i atlantycka” są wypowiedzane bardzo często przez przedstawicieli rządów obu państw w kontekście ich wzajemnych stosunków. Oba kraje bowiem przyjęły w polityce zagranicznej kierunek skrajnie prozachodni i proamerykański, stąd też często pojawiają się takie lapidarne sformułowania. W wypowiedziach polityków trudno doszukać się odpowiedzi na istotne zagadnienia związane ze stosunkami między obiema republikami, słychać za to często określenia o charakterze ogólnym, np. „wspieramy aspiracje do członkostwa w NATO/UE”, „pogłębiając współpracę

⁸ Albania uznała niepodległość Czarnogóry 12 VII 2006 r., a w sierpniu zostały nawiązane stosunki dyplomatyczne.

⁹ Brajović: *Crna Gora i Albanija primjer dobrosusjedskih odnosa*, <http://www.vijesti.me/vijesti/brajovic-crna-gora-i-albanija-primjer-dobrosusjedskih-odnosa-923813> (25 VII 2020).

¹⁰ *Crna Gora i Albanija primjer dobrosusjedskih odnosa*, <https://www.antenam.net/politika/1983-crna-gora-i-albanija-primjer-dobrosusjedskih-odnosa> (22 VII 2020); *Tirana: Odnosi između Crne Gore i Republike Albanije primjer dobrosusjedске saradnje u regionu*, <http://www.gov.me/vijesti/144757/Tirana-Odnosi-između-Crne-Gore-i-Republike-Albanije-primjer-dobrosusjedске-saradnje-u-regionu.html> (22 VII 2020).

pracę militarną z Ameryką”, „popieramy nałożenie sankcji na Rosję” itp. Dostrzec można zatem bardzo wyraźnie jaka jest orientacja polityczna władz w Podgoricy i Tiranie. Deklaracje o wsparciu współpracy w ramach NATO i UE są tak samo powtarzane wśród polityków unijnych i amerykańskich, którzy choć wiedzą doskonale o ułomnym funkcjonowaniu demokracji w obu krajach, trzymają się jednej wytyczonej linii, bowiem zarówno Czarnogóra i Albania są ważnymi partnerami geopolitycznymi dla Zachodu. Dostrzega się unikanie rozpatrywania problematycznych i niewygodnych tematów u czarnogórskich i albańskich polityków, dlatego też dla uzyskania prawidłowych wniosków należy zagłębić się w niepopularne kwestie.

Przeglądając deklaracje najważniejszych polityków obu państw z okazji wspólnych spotkań, natrafia się zawsze na wspomniane ogólniki. Pokazać można kilka przykładów z ostatnich lat. Podczas wizyty byłego prezydenta Czarnogóry Filipa Vujanovicia w Tiranie w 2012 r. stwierdził on, że Czarnogóra i Albania mocniej się ze sobą związały i podkreślił ważność bezproblemowej komunikacji, lepszej wymiany handlowej i wspólnych wysiłków w procesach integracyjnych. Vujanović i były albański prezydent Bamir Topi podkreślili istotny wkład obu mniejszości narodowych dla przyjaznych stosunków między dwoma krajami. Prezydenci ocenili, że mniejszości narodowe są mostem łączącym oba państwa i wzmacniającą współpracę. Ówczesny albański premier Sali Berisha zauważył, że stosunki czarnogórsko-albańskie są wzorem dla całego regionu Bałkanów oraz, że Czarnogóra zasługuje na wielką pochwałę za jej sukcesy w integracji europejskiej¹¹. Takie same opinie pojawiły się z ust obecnego premiera Albanii Ediego Ramy podczas jego wizyty w Czarnogórze. Rama dziękując czarnogórskim władzom za dobre traktowanie mniejszości albańskiej stwierdził, że między jednym i drugim państwem istnieje historyczny most, który tworzą mniejszości. Jest to „wyjątkowy most koegzystencji”. Premier Duško Marković w odpowiedzi wyraził myśl, że Albanie i Czarnogórze łączą „nierozłączne więzy narodów”. Dodał, że priorytetem dla Czarnogóry i Albanii jest członkostwo w Unii Europejskiej, a państwa te będą się wzajemnie wspierać¹². Prezydent Albanii Ilir Meta, podczas wizyty w Czarnogórze w styczniu 2019 r., podkreślił rolę mniejszości albańskiej w Czarnogórze we wspieraniu integracji atlantyckiej. Wyraził także zadowolenie z inwestowania w miejscowości zasiedlone przez ludność albańską i wyraził nadzieję szerszego włączenia Albańczyków w prace samorządów lokalnych. Prezydent Czarnogóry Milo Đukanović oznajmił, że Czarnogóra i Albania posiadają zarówno fenomenalną współpracę bilateralną, jak i tę w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego.

¹¹ D. Lasica, *Manjine u Albaniji i Crnoj Gori su most koji povezuje dvije države*, <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/manjine-u-albaniji-i-crnoj-gori-su-most-koji-povezuje-dvije-drzave> (25 VII 2020).

¹² *Manjine most između Crne Gore i Albanije*, <https://volimpodgoricu.me/2018/07/03/manjine-most-izmedju-crne-gore-i-albanije/> (25 VII 2020).

Obaj prezydenci wyrażają nadzieję pozytywnych efektów dialogu między Prisztiną a Belgradem, który w ich opinii ma ważne znaczenie dla pokoju w regionie¹³. Albański prezydent podczas ubiegłorocznej wizyty w Czarnogórze został przyjęty z najwyższymi honorami państwowymi. Na ulicach Podgoricy obok flag państwowych powiewały flagi albańskie. Proserbska opozycja w Czarnogórze wydała wówczas oświadczenie, w którym po raz kolejny nawoływała do nieuznawania flagi państwowej Czarnogóry i oskarżała czarnogórski rząd o sprzyjanie utworzeniu Wielkiej Albanii¹⁴.

Podczas spotkania Mila Đukanovicia z ministrem spraw zagranicznych Albanii Gentem Cakajem, w marcu 2019 r., czarnogórski prezydent potwierdził wysoki poziom dialogu na szczeblu bilateralnym oraz w ramach eurointegracji i integracji atlantyckiej. Cakaj podkreślił znaczenie wzmacniania więzi ekonomicznych, współpracy w sektorze turystycznym oraz współpracy przygranicznej. Na spotkaniu zaznaczono, iż w chwili obecnej wyjątkowo ważną sprawą jest dalsza integracja regionu z UE i wprowadzanie europejskich wartości jako gwarancji stabilności i dynamicznego rozwoju¹⁵.

Jak nie trudno zauważyć, w oficjalnym przekazie przedstawicieli państwowych funkcjonuje cyklicznie powtarzana nowomowa związana z pojęciami oscylującymi wokół integracji europejskiej/atlantyckiej, demokratyzacji, Stanów Zjednoczonych, zachodnich wartości itp. Wypowiadający je nie rozszerzają ich znaczenia, co tworzy puste frazy. Przekaz czarnogórskiego i albańskiego rządu zatrzymał się na etapie wstępowania w szeregi państw członkowskich UE, natomiast brak jest w środkach masowego przekazu dyskusji na temat istoty samej Unii, jej polityki czy chociażby problemów z jakimi się boryka w ostatnich latach. Tak samo jest w stosunku do NATO, w którym dominuje bezwarunkowa uległość wobec polityki atlantyckiej, jak również podkreślanie jej słuszności i wielokrotne powtarzanie pojęć takich jak „bezpieczeństwo” albo „sojusz” bez ich dalszego uszczegóławiania. Tego typu deklaracje nie poruszają problemów rzeczywistych związanych z warunkami życiowymi mniejszości narodowych po obu stronach granicy oraz barier administracyjnych, z którymi się te mniejszości stykają. Warto odnotować, że polityka zagraniczna Czarnogóry i Albanii przeszła w błyskawicznym czasie ze skrajności w skrajność: w przypadku Albanii jest to zwrot o 180 stopni od polityki Envera Hodży i Albańskiej Partii Pracy od 1991 r.,

¹³ *Manjine most saradnje Crne Gore i Albanije*, <https://www.sehara.me/novosti/politika/manjine-most-saradnje-crne-gore-i-albanije/> (25 VII 2020).

¹⁴ *DF: Na ulicama Podgorice i albanske zastave*, http://rtcg.me/vijesti/politika/227980/df-na-ulicama-podgorice-i-albanske-zastave.html?fbclid=IwAR1C_g5wtKoEbakZiWfXgE9zkTKdTG-8wcQmklvOrVDM_k6Zl8He7DEgWuk (25 VII 2020).

¹⁵ *Posvećeni integraciji manjina u obje države*, <http://rtcg.me/vijesti/politika/233245/posveceni-smo-integraciji-manjina-u-obje-drzave.html?fbclid=IwAR2j7ZugrA3xsgSXd31fvQ9UdpYyKPtJUDGs5naYcUcabGJvH91vX9-X0Q> (26 VII 2019).

w przypadku Czarnogóry mówić można o radykalnej zmianie nurtu z polityki unionistycznej (projugosłowiańskiej) na proniepodległościową i prozachodnią. Takie zero-jedynkowe postrzeganie rzeczywistości jest charakterystyczne dla narodów bałkańskich, w których występują silne antagonizmy etniczne i wyznaniowe. O ile w przypadku Albanii orientacja geopolityczna rządu jest kompatybilna z nastawieniem samych Albańczyków (w Kosowie istnieje kult Tony'ego Blaira i Billa Clintona), o tyle w Czarnogórze poważna część społeczeństwa (blisko połowa mieszkańców), skupiona wokół religii prawosławnej i orientacji proserbskiej, wyraża zupełnie inny stosunek do NATO czy Ameryki¹⁶. Do tego grona zalicza się też część Czarnogórców – ortodoksyjnych wyznawców islamu, krytykujących USA za wojny na Bliskim Wschodzie i sojusz z Izraelem. W kraju tym mają miejsca podpalenia flag Sojuszu (przy aprobacie dużej części społeczeństwa), czymś powszechnym w największych miastach są antyimperialistycznie graffiti i antynatowskie napisy na murach budynków. Elementem wspólnym w polityce zagranicznej Albanii i Czarnogóry są, delikatnie mówiąc, niezyczliwe stosunki z Serbią. W przypadku Albanii jest to spór wielowiekowy, natomiast w przypadku Czarnogóry polityka ta stoi w kontraście z przekonaniem wspomnianej części społeczeństwa. Ważnym punktem było uznanie niepodległości Kosowa przez czarnogórskie władze, co wpłynęło bardzo korzystnie na stosunki między narodem czarnogórskim a albańskim, natomiast decyzja ta rozsierdziła proserbskich Czarnogórców i Serbski Kościół Prawosławny, którzy określali ten krok jako największą zdradę w narodowej historii. Z oficjalnych oświadczeń wyłania się zatem obraz stosunków dyplomatycznych, w których nie ma ani jednej kwestii konfliktowej czy choćby nie do końca wyjaśnionej.

Autor niniejszego artykułu prowadząc badania do swojej pracy magisterskiej postanowił zagłębić się w kwestię wzajemnych stosunków przedstawiając również kwestie problematyczne. W tym celu przeprowadził wywiady z urzędnikami państwowymi oraz zwykłymi mieszkańcami. Ivana Đukanović kierująca dyrekcją ds. państw sąsiednich w Dyrekcji Generalnej Stosunków Bilateralnych Ministerstwa Spraw Zagranicznych Czarnogóry jasno stwierdza, że stosunki dyplomatyczne między Czarnogórą a Albanią są świetne. Dowodem na to jest bardzo intensywna współpraca na wielu obszarach, a także częste wizyty oficjeli państwowych. W lipcu 2018 r. w Czarnogórze miało miejsce posiedzenie rządów dwóch państw – Czarnogóry i Albanii, co było pierwszym tego typu wydarzeniem na terytorium Montenegro w ogóle. Jest to wzorcowy przykład dobrej współpracy w regionie. Współpraca z Albanią nie jest tylko współpracą bilateralną – oba państwa wspierają się w międzynarodowych organizacjach. Współpraca obejmuje wszystkie obszary polityki. Najbardziej widoczna jest w polityce obronnej, a także w takich

¹⁶ *Anketa: Više od polovine građana Crne Gore za ulazak u NATO*, <https://www.blic.rs/vesti/politika/anketa-vise-od-polovine-gradana-crne-gore-za-ulazak-u-nato/003s8qw> (27 VII 2020).

obszarach jak współpraca przygraniczna i współpraca policyjna. Czarnogóra posiada małą gospodarkę i ze wszystkich sąsiadów tylko z Kosowem osiąga wskaźnik dodatni przy wymianie handlowej. Wymiana handlowa z Albanią rzecz jasna istnieje nieprzerwanie. Dwa lata temu, od stycznia do października 2018 r. wymiana handlowa wynosiła 45,32 mln EUR. Eksport wynosił 9,73 mln EUR, a import 35,58 mln EUR. W rozmowie z autorem artykułu Ivana Đukanović stwierdza, że obserwuje się w Czarnogórze regularny wzrost liczby albańskich turystów i to nie tylko latem. Zimą do Czarnogóry przyjeżdżają albańscy narciarze. Jednym z pól współpracy jest też integracja północnoatlantycka. Albania należała do NATO przed Czarnogórą i wspierała ten mały bałkański kraj w jego staraniach o członkostwo w Sojuszu. W okresie styczeń–październik 2018 r. Czarnogóra gościła 29 220 turystów z Albanii (tylko tych zarejestrowanych). Biorąc pod uwagę znaczną ilość turystów z Kosowa, liczba Albańczyków może być nawet dwukrotnie większa. W 2017 r. turystów z Albanii było aż 50 206. Duża liczba mieszkańców Podgoricy wyjeżdża na weekend w okolice Szkodry, która znajduje się niecałą godzinę drogi od czarnogórskiej stolicy. Obywatele obu państw mogą przekraczać granicę okazując jedynie dowód osobisty. Największą kwestię sporną stanowi status czarnogórskiej mniejszości w Albanii. Jest to de facto pytanie otwarte, na które jeszcze w ubiegłym roku nie było odpowiedzi. Czarnogórcy, choć formalnie posiadają już status mniejszości, nadal borykają się z wieloma utrudnieniami. Na terytorium Albanii funkcjonuje organizacja kontrolowana przez Belgrad, a także Serbski Kościół Prawosławny, który zrzesza mniejszość serbsko-czarnogórską, co jest paradoksem samym w sobie. Mniejszość taka bowiem nie istnieje, podobnie jak mniejszość czesko-słowacka czy litewsko-łotewska. Jest to, jak to przedstawiają czarnogórcy oficjele, organizacja proserbska, dzięki której Belgrad ma ułatwione zadanie wpływania na ludność o czarnogórskich korzeniach. Stanowi to obszar rywalizacji, w której Belgrad próbuje przejąć kompetencje czarnogórskich instytucji rządowych. Ivana Đukanović stanowczo dementuje kwestię istnienia koncepcji Wielkiej Albanii wśród czarnogórskich Albańczyków. Twierdzi, że są to teorie spiskowe sfrustrowanych życiowo ludzi, które nie mają żadnego pokrycia w dokumentach urzędowych. Jest to temat typowy dla knajpy, toteż nie funkcjonuje w realnej rzeczywistości.

Warto odnotować, że idealne stosunki dyplomatyczne Czarnogóry z Kosowem również nie są bez znaczenia w kontekście stosunków czarnogórsko-albańskich. W 2018 r. rząd Czarnogóry gratulował kosowskiemu Albańczykom 10-lecia niepodległości, a prezydent Kosowa – Hashim Thaçi ocenił, że stosunki dyplomatyczne między Czarnogórą a Kosowem powinny być wzorem dla całych Zachodnich Bałkanów¹⁷. Bardzo wysoko stosunki dyplomatyczne między tymi

¹⁷ *Odnosi CG i Kosova model za Z. Balkan*, <http://rtcg.me/vijesti/politika/193974/odnosi-cg-i-kosova-model-za-z-balkan.html> (27 VII 2020).

państwami ocenili także premierzy Ramush Haradinaj i Duško Marković, którzy wspólnie podkreślili przyjaźń obu narodów i euroatlantycką perspektywę dwóch państw¹⁸.

Inicjatywy władz w zakresie ochrony mniejszości narodowych

Polityka wobec mniejszości narodowych po obu stronach granicy stanowi istotny komponent w stosunkach Czarnogóry z Albanią. Na terytorium Czarnogóry, na podstawie spisu powszechnego z 2011 r., mieszka 30 439 Albańczyków, co stanowi 4,91% ludności państwa¹⁹. Albańczycy stanowią większość w gminie Tuzi (ponad 90%), Ulcinj (71%) oraz stanowią istotny odsetek w gminach Gusinje (41%), Plav (9%), Bar (6%), Rožaje (5%)²⁰. Liczba osób deklarujących narodowość czarnogórską w Albanii wynosi 366 i gromadzi się ona głównie w Szkodrze oraz w okolicznych miejscowościach. Zarówno władze centralne jak i lokalne po obu stronach granicy współpracują ze sobą w kwestii różnych inicjatyw, które dotyczą obszaru przygranicznego. Wdrażane są inicjatywy i projekty, które mają za zadanie zbliżyć do siebie ludność i zwiększyć standard życia.

Ważną inwestycją dla mieszkańców po obu stronach granicy było wybudowanie nowej drogi Podgorica – Gusinje. Droga łącząca te dwa miasta w Czarnogórze w 2/3 przechodzi przez terytorium Albanii. Trasa ciągnie się przez całą długość Wielkiej Malesiji. Projekt został współfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Do niedawna droga z Podgoricy do Gusinja wynosiła 200 km, a na jej pokonanie potrzeba było nieraz nawet czterech godzin, obecnie odległość ta wynosi 90 km. Otwierane jest także nowe przejście graniczne Cijevna-Grabom, które skróci odległość między miastami do 57 km. Samorządy terytorialne w Czarnogórze organizują dla Albańczyków szereg wydarzeń kulturalnych. Najbardziej charakterystycznym przykładem są uroczystości z okazji święta niepodległości Albanii. Występują wówczas albańskie zespoły folklorystyczne, recytowana jest narodowa poezja, a podziwiać można stroje ludowe, śpiewy i tańce.

W parlamencie Czarnogóry już trzecią kadencję działa ciało o nazwie Narodowa Rada Albańczyków w Czarnogórze (czarn. Nacionalni savjet Albanaca u Crnoj Gori, alb. Këshilli Kombëtar i Shqiptarëve në Mal të Zi) na czele z Faikiem Niką. W najbliższych latach Rada podejmować będzie zadania mające na celu zalegalizowanie wywieszania albańskich symboli narodowych w instytucjach publicznych, wokół czego wciąż nie ma konsensusu na linii rząd – mniejszość

¹⁸ *Odnosi CG i Kosova za primjer*, <http://rtcg.me/vijesti/politika/193913/markovic-doputovao-u-pristinu.html> (28 VII 2020).

¹⁹ *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011. godine*, [https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje\(1\).pdf](https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje(1).pdf) (28 VII 2020).

²⁰ *Ibidem*.

albańska i co wzbudza silne emocje wśród samych Czarnogórców. Rada koncentruje się również na proporcjonalnej reprezentacji Albańczyków w instytucjach publicznych. W chwili obecnej wynosi ona 1,3%, co jest prawie czterokrotnie niższe od ogólnej liczby Albańczyków w Czarnogórze. Zespół planuje również zabiegać o utworzenie albańskiego kanału telewizyjnego. Narodowa Rada Albańczyków w Czarnogórze przedstawia postulaty mniejszości albańskiej Radzie Europy. Warto dodać, że zgodnie z ordynacją wyborczą w Czarnogórze, mniejszość albańska ma zagwarantowaną obecność w parlamencie Czarnogóry²¹. Silna pozycja albańskich partii politycznych w Czarnogórze wskazuje na silne poczucie odrębności ich elektoratu w stosunku do reszty społeczeństwa. I choć oficjalnie z ust żadnego albańskiego polityka nie padają frazy irredentystyczne, o tyle nastroje polityczne wśród Albańczyków, ciągłe dążenie do zwiększania przywilejów (pomimo konstytucyjnie zagwarantowanych szerokich praw mniejszości) i mogąca budzić niejasności współpraca z organami państwowymi Albanii i Kosowa, może tworzyć atmosferę podejrzliwości co do dalekosiężnych intencji. Faktem jest, że mniejszość albańska póki co nie przekracza 5% ogółu mieszkańców państwa, nie wiadomo natomiast jakie mogą być postulaty tej mniejszości w przypadku podwojenia bądź potrojenia jej liczebności. Podobnych przykładów z historii nie należy szukać daleko, a ich efekt końcowy jest powszechnie znany.

Zdaniem Branko Jovanovicia, piastującego urząd sekretarza rządzącego DPS-u w gminie Podgorica, który rozmawiał z autorem artykułu, przez cały okres istnienia demokratycznej Czarnogóry stosunki między władzą państwową a miejscowymi Albańczykami układają się wyśmienicie. Państwo czarnogórskie i gmina Podgorica robią wszystko, aby polepszyć jakość życia na obszarach zamieszkałych przez ludność albańską oraz aby rozwijać mechanizmy demokratyczne na obszarach peryferyjnych. Polityk przyznaje, że wiele albańskich wsi cieszy się większym dobrobytem niż inne części gminy Podgorica, w których dominuje ludność czarnogórska.

W ostatnich latach Czarnogóra nasiliła wsparcie swojej mniejszości w Albanii. Według relacji osób uczęszczających na kurs języka czarnogórskiego, to gdyby nie ich macierzysty kraj, nie byłoby ani kursów językowych ani niezbędnego wyposażenia. Czarnogórcy w Albanii, którzy działają na rzecz swojej mniejszości, stanowczo twierdzą, że strona albańska nie uczyniła nic, aby ułatwić czarnogórskiej mniejszości codzienną egzystencję. Ze strony albańskiego rządu dostrzega się brak zainteresowania słowiańskojęzycznymi mniejszościami, które dla przeciętnego Albańczyka niewiele odróżniają się od nieulubianych Serbów. Postawa albańskich władz jest totalnym przeciwieństwem polityki czarnogórskiego rządu, który

²¹ *Intervistë me Kryetarin e Këshillit Kombëtar të shqiptarëve në Mal të Zi*, <https://www.trt.net.tr/shqip/rubrikat-tematike/2018/12/27/interviste-me-kryetarin-e-keshillit-kombetar-te-shqiptareve-ne-mal-te-zi-1114330> (28 VII 2020).

wyposażył Albańczyków we wszystkie możliwe prawa wynikające z posiadania statusu mniejszości, którego z niezrozumiałych przyczyn Czarnogórcy w Albanii nie posiadają. Przedstawiciel mniejszości czarnogórskiej w Albanii Milan Zlatičanin podaje, że mniejszość czarnogórska wielokrotnie apelowała do władz albańskich o uregulowanie jej statusu, powołując się na prawo międzynarodowe, ale nie otrzymała żadnej pomocy: ani finansowej, ani prawnej, ani nawet moralnej. Pomimo uzyskanej niepodległości, mniejszość czarnogórska nadal jest reprezentowana przez stowarzyszenie mniejszości serbsko-czarnogórskiej, co trudno zrozumieć z uwagi na istnienie dwóch bytów państwowych od maja 2006 r. Czarnogórcy do lipca 2020 r. nie posiadali ani jednej emisji w swoim języku w środkach masowego przekazu²², nadal nie posiadają ani jednej klasy w szkole podstawowej z nauką w języku czarnogórskim²³. Czarnogórcy nadal nie posiadają ani jednego przedstawiciela w instytucjach państwowych Republiki Albanii²⁴. Więż mniejszości czarnogórskiej w Albanii z ich macierzą zależy tylko od rządu Czarnogóry, ponieważ gdyby nie inicjatywy czarnogórskich ministerstw i urzędów ds. diaspory, mniejszość ta najprawdopodobniej uległaby w dalszej perspektywie serbizacji albo albanizacji.

Zakończenie

Aktualny stan stosunków dyplomatycznych między Czarnogórą a Republiką Albanii można określić jako wzorcowy. Wspólny kierunek geopolityczny tworzy pewien układ, który sprzyja stabilizacji w regionie. Ważnym dla wzajemnych relacji jest fakt, że w historii Czarnogóry i Albanii nigdy nie doszło do otwartego konfliktu zbrojnego; nigdy jedno państwo nie wypowiedziało wojny drugiemu państwu. Przetrawanie struktury rodowo-plemiennej na omawianym terenie do połowy XX w. oraz żywe jeszcze po dziś dzień instytucje wewnętrzne, jak np. prawo zwyczajowe, stanowi o wzajemnych oddziaływaniach plemion, które zresztą są ze sobą często spokrewnione. Wielkim wyzwaniem dla rządzących obecnie jest przeciwdziałanie konfliktom zbrojnym, działalność na rzecz wzajemnego zrozumienia, dialogu, współpracy oraz utrzymania pokojowej koegzystencji w wielonarodowym i wielowyznaniowym społeczeństwie. Tu i ówdzie występują jednostki

²² Od 1 VII 2020 r. drugi kanał państwowej telewizji w Albanii rozpoczął emisję wiadomości w języku czarnogórskim dwa razy dziennie po 5 minut od poniedziałku do piątku. Zob. *Dijaspóra – Televizija Albanije počela sa emitovanjem vijesti na CRNOGORSKOM jeziku*, <https://montenegrina.net/fokus/dijaspóra-televizija-albanije-pocinje-sa-emitovanjem-vijesti-na-crnogorskom-jeziku/> (30 VII 2020).

²³ M. Stijepović, *Crnogorci u Skadru*, <https://www.youtube.com/watch?v=zn0axhTakO0> (28 VII 2020).

²⁴ *Dijaspóra – Televizija Albanije...*

ekstremistyczne, które mogą inspirować sytuacje konfliktogenne. Nacjonalizm jest zjawiskiem niebezpiecznym i nastawionym na konfrontację, który w połączeniu z odpowiednimi technikami propagandowymi i manipulacyjnymi (zwłaszcza o zabarwieniu narodowo-religijnym) stanowi zagrożenie dla fundamentów pokojowej koegzystencji narodów oraz życzliwych stosunków między państwami. Obecnie brak jest wątków konfliktowych w relacjach czarnogórsko-albańskich, lecz warte uwagi są deklaracje i dążenia lokalnych polityków reprezentujących mniejszości narodowe (w szczególności liderów czarnogórskich Albańczyków).

Abstract

Filip Bojović

Characteristics of diplomatic relations between Montenegro and the Republic of Albania

In this article, the author describes modern diplomatic relations between Montenegro and Albania. In order to present the close ties between the two countries, will be shown the common history of both nations, which influenced the subsequent development of diplomatic relations. Attention will be focused primarily on the main branches of cooperation and on joint initiatives in the field of protection of national minorities.

Keywords: Albania, Montenegro, diplomatic relations, national minorities

References

- Anketa: Više od polovine građana Crne Gore za ulazak u NATO*, <https://www.blic.rs/vesti/politika/anketa-vise-od-polovine-gradana-crne-gore-za-ulazak-u-nato/003s8qw>.
- Brajović: Crna Gora i Albanija primjer dobrosusjedskih odnosa*, <http://www.vijesti.me/vijesti/brajovic-crna-gora-i-albanija-primjer-dobrosusjedskih-odnosa-923813>.
- Crna Gora i Albanija primjer dobrosusjedskih odnosa*, <https://www.antenam.net/politika/1983-crna-gora-i-albanija-primjer-dobrosusjedskih-odnosa>.
- Ćosović, M., *Biofizička antropologija je potvrdila: Crnogorci su starosedioci*, <http://portalanalitika.me/clanak/210255/biofizicka-antropologija-je-potvrdila-crnogorci-su-starosedioci>.

- Czekalski, T., Hauziński, J., Leśny, J., *Historia Albanii*, Wrocław 2009.
- DF: *Na ulicama Podgorice i albanske zastave*, http://rtcg.me/vijesti/politika/227980/df-na-ulicama-podgorice-i-albanske-zastave.html?fbclid=IwAR1C_g5wtKo-EbakZiWfXgE9zkTKdTG-8wcQmklvOrVDM_k6Zl8He7DEgWuk.
- Dijaspora – Televizija Albanije počela sa emitovanjem vijesti na CRNOGORSKOM jeziku*, <https://montenegrina.net/fokus/dijaspora-televizija-albanije-pocinje-sa-emitovanjem-vijesti-na-crnogorskom-jeziku/>.
- Dziak, W. J., *Albania między Belgradem, Moskwą i Pekinem*, Warszawa 1991.
- Iliri na teritoriji Crne Gore*, director by T. Babović, Montenegro 2009.
- Intervistë me Kryetarin e Këshillit Kombëtar të shqiptarëve në Mal të Zi*, <https://www.trt.net.tr/shqip/rubrikat-tematike/2018/12/27/interviste-me-kryetarin-e-keshillit-kombetar-te-shqiptareve-ne-mal-te-zi-1114330>.
- Kulišić, Š., *O etnogenezi Crnogoraca*, <http://www.montenegro.org.au/kulisicspiro.html#zavrсно>.
- Lasica, D., *Manjine u Albaniji i Crnoj Gori su most koji povezuje dvije države*, <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/manjine-u-albaniji-i-crnoj-gori-su-most-koji-povezuje-dvije-drzave>.
- Manjine most između Crne Gore i Albanije*, <https://volimpodgoricu.me/2018/07/03/manjine-most-izmedju-crne-gore-i-albanije/>.
- Manjine most saradnje Crne Gore i Albanije*, <https://www.sehara.me/novosti/politika/manjine-most-saradnje-crne-gore-i-albanije/>.
- Odnosi CG i Kosova model za Z. Balkan*, <http://rtcg.me/vijesti/politika/193974/odnosi-cg-i-kosova-model-za-z-balkan.html>.
- Odnosi CG i Kosova za primjer*, <http://rtcg.me/vijesti/politika/193913/markovic-doputovao-u-pristinu.html>.
- Pająkowski, W., *Ilirowie: siedziby i historia, próba rekonstrukcji*, Poznań 1981.
- Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011. godine*, [https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje\(1\).pdf](https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje(1).pdf).
- Posvećeni integraciji manjina u obje države*, <http://rtcg.me/vijesti/politika/233245/posveceni-smo-integraciji-manjina-u-obje-drzave.html?fbclid=IwAR2j7ZugrA3xsgSXd31fvQ9UdpYyKPtJUDGs5naYcUcabgIJvH91vX9-X0Q>.
- Stijepović, M., *Crnogorci u Skadru*, <https://www.youtube.com/watch?v=zn0axh-Tak00>.
- Tirana: Odnosi između Crne Gore i Republike Albanije primjer dobrosusjedske saradnje u regionu*, <http://www.gov.me/vijesti/144757/Tirana-Odnosi-između-Crne-Gore-i-Republike-Albanije-primjer-dobrosusjedske-saradnje-u-regionu.html>.